

MEDICINSKI TEČAJEVI U TROGIRU I ŠIBENIKU ZA VRIJEME FRANCUSKE VLADAVINE

MIRKO DRAŽEN GRMEK

U nizu dalmatinskih gradova, Trogir iako malen po opsegu i broju stanovnika, ističe se svojom kulturnom tradicijom i divnim umjetničkim spomenicima. Nisu se, nažalost, sačuvali nikakvi podaci o zdravstvenim prilikama i medicini u antičkom Tragurionu, bogatoj isejskoj koloniji. Po analogiji s ostalim grčkim naseobinama može se zaključiti, da je grad imao svog općinskog liječnika (arhijatra) te da se i u njemu cijenila hipokratska vještina. Znanstvenu grčko-rimsku medicinu zasjenjuje u ranom Srednjem vijeku nekritično praznovjerje, magija. O tome nam svjedoči, na primjer, zapis od uroka na olovnoj ploči iz VI ili VII stoljeća, koja je pronađena u blizini Trogira.¹ Na toj se magičkoj ploči još miješaju elementi poganstva i kršćanske teurgije. Počinje prevladavati mišljenje, da je vjera jedini spas bolesnika, kako nam to zorno pokazuje i natpis, postavljen u XI stoljeću na nadvratniku crkve sv. Jurja u Žestinju kraj Trogira: »Hic fessis requies, salusque aegroti«. Smatralo se, dakle, da se samo u crkvi može naći i povratiti izgubljeno zdravlje. Međutim, u razdoblju od XII do XV stoljeća budi se i u općini trogirskoj, skromno ali nezadrživo, znanstveno gledanje na prirodu, a uporedo s time pridaje se sve veća važnost znanstvenoj, racionalnoj medicini.² Liječenjem su se u srednjovjekovnoj trogirskoj općini ponajviše bavili brijači, no od XIII stoljeća u gradu se stalno nalaze i učeni liječnici. Tako se god. 1264. spominje liječnik-fizik magister *Lucianus*, a god. 1271. do 1277. magister *Lambertus* ili *Rabertus*, *medicus communis*.³ Općinski liječnik u Trogiru bio je neko vrijeme i *Pietro*

¹ Vidi *M. Barada*, *Tabella plumbea Traguriensis*, *Vjesnik hrv. arheol. društva*, 16/1935, 11—18.

² Dosada još nema publikacije o povijesti trogirskog zdravstva. Podaci o medicini i zdravstvenim prilikama u srednjovjekovnom Trogiru mogu se naći u djelima trogirskih historičara *Ivana Lučića* (1604—1679) i *Pavla Andreisa* (1610—1686), zatim u velikoj skupini građe *Arhiv Trogira* (226 svezaka), pohranjenoj u Drž. arhivu u Zadru. Najstarije zapiske trogirske općinske kancelarije objavio je *M. Barada*, *Trogirski spomenici*, I/1—2 i II/1, Zagreb 1948—1951. Veći dio Baradinih ispisa ostao je još neobjavljen. Nešto podataka o trogirskom zdravstvu pruža *D. Farlati*, *Illyrici sacri tomus quartus*, Venecija 1769.

³ *M. Barada*, *Trogirski spomenici*, I/1—2, Zagreb 1948—1950. Vidi moj prikaz u *Lij. vjes.* 72/1950, 190.

Buono iz Ferrare, znameniti alkemičar, koji je valjda upravo u tom mjestu napisao svoju alkemističku raspravu »*Pretiosa margarita novella de thesauro, ac pretiosissimo philosophorum lapide*«. ⁴ Već god. 1271. spominje se u Trogiru apoteka, zapravo trgovina mješovitom robom, u kojoj su se prodavali napose i različiti lijekovi i mirodije. Vrijedno je napomenuti, da je bilješka o trogirskoj ljekarnici, koju je 29. X 1271. prodao *Muccius* (ili *Muncius*) *Malamanca* iz Venecije magistru *Rolandiju Capponiju*, zapravo uopće najstariji sačuvani spomen na postojanje apoteke u našoj zemlji. ⁵ Odredbe o načinu izbora i dužnostima gradskog liječnika i ljekarnika nalaze se već u trogirskom statutu iz god. 1322. U istom je statutu stavljeno u dužnost gradskom knezu, da se brine za urednost i čistoću gradskih ulica. ⁶ U XIII stoljeću imao je grad i svoj hospital, koji je u jednoj ispravi od 9. VI 1482. nazvan: *Hospitale sancti Spiritus de Tragurio*. ⁷ God. 1372. zaključilo je vijeće grada Trogira, da na Ciovu ne smije stanovati bez posebne kneževe dozvole nitko osim gubavaca i pustinjaka. ⁸ Tamo je bio smješten leprozarij, koji je kasnije nazvan hospitalom sv. Lazara. Nakon gube najstrašnije je harala u tom gradu kuga. Spomen na epidemiju »crne smrti« (1348) je zavjetna crkvića sv. Eustahije u Krbanu. Najteža je epidemija bila god. 1465. do 1466., kada je umrlo oko 2.000 stanovnika grada i neposredne okolice. Zdravlje stanovnika toga grada ugrožavao je zatim jedan još podmukliji neprijatelj: malarija. ⁹

U četiri stoljeća, koja je Trogir proveo pod vlašću Mlečana, zamro je zamah općinske inicijative na zdravstvenom polju. Grad je ipak imao stalno svojeg općinskog fizika. ¹⁰ U slučaju veće potrebe išli su se Trogirani liječiti u obližnji Split, no bilo je i obratnih slučajeva, tj. da su se Splitsani liječili u Trogiru. Kao primjer znanstvenog interesa trogirskih

⁴ Vidi *M. D. Grmek*, Iz povijesti alkemije u Istri, *Medicinar*, 4/1950, 136. — Tobaže je i predek trogirske obitelji Kreljutić-Delalle bio istaknuti engleski plemić Seymour, grof od Somerseta, za kojega se tvrdi da se bavio alkemijom. Ti podaci nemaju znanstvene podloge.

⁵ *M. Barada*, cit. dj., I/1, str. 261—262. — Vidi *M. D. Grmek*, Ljekarništvo u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima, Zbornik I. kongresa farmaceuta FNRJ, Zagreb 1954.

⁶ *I. Stroh*, Statutum et reformationes civitatis Tragurii, Zagreb 1915. — Vidi *R. Ferri*, Zdravstveni propisi dalmatinskih statuta iz Srednjeg vijeka, Iz hrvatske medicinske prošlosti, Zagreb 1954, str. 139, 140 i 142.

⁷ *M. Barada*, cit. dj., I/1, 265; I/2, 42 i dr. — *Miscellanea Drž. arhiva u Zadru*, sv. I, Zadar 1949, str. 36. — U XVII. st. primalo se u trogirski hospital oko 5 ubogara ili bolesnika. Vidi *Farlatti*, op. cit., 433.

⁸ *F. Rački*, Notae Joannis Lucii, Starine, knj. XIII, Zagreb 1881, 241.

⁹ Vidi *A. A. Frari*, Della peste e della amministrazione sanitaria, Venezia 1840; *I. Delalle*, Trogir, Zagreb 1953; *R. Ferri*, Glavni medicinski problemi Dalmacije od VI do XIX stoljeća, Lij. vjes. 79/1957, 465—437. — *Farlatti* se također osvrće na štetna močvarna isparavanja u trogirskom kraju.

¹⁰ Podaci o tom razdoblju nalaze se napose u *Spisima generalnih providura za Dalmaciju*, pohranjenima u Drž. arhivu u Zadru. — Zanimljivo je, da je čak i jedan trogirski biskup iz te epohe bio liječnik.

liječnika, može se navesti patološko-anatomska razudba, koju je izveo u Trogiru god. 1704. fizik *Ante Zulati* uz pomoć trojice mjesnih kirurga.¹¹

Najzanimljivija epizoda u historiji medicine u Trogiru bio je pokušaj, da se tu osnuje i uredi posebna liječničko-kirurška škola.¹²

Za vrijeme mletačke uprave raspušten je ženski benediktinski samostan sv. Petra, koji je posjedovao velike zaklade trogirskih plemićkih obitelji. Plemićko vijeće grada Trogira zaključilo je tada, da se te zaklade upotrebe za osnivanje i uzdržavanje jedne srednje škole. Odlukom mletačkog Senata od 29. IX 1796. osnovana je takva škola s konviktom. Do otvaranja škole došlo je tek 1802. Bila je smještena u zgradi nekadašnjeg samostana franjevac-konventualaca na Čiovu. Samostan se nazivao imenom sv. Lazara, vjerojatno zato, što se razvio iz nekadašnjeg leprozarija i izolacionog hospitala s istim imenom. Tako je i nova školska ustanova nazvana *Kolegij sv. Lazara*. Za uzdržavanje kolegija služili su prihodi različitih crkvenih zaklada. Osnivanje kolegija zapravo je pokrenuo trogirski kanonik *Ivan Skakoc*, koji je i postavljen za prvog predstojnika tog zavoda.¹³

Hrvatski književnik i dobrotvor *Ivan Skakoc* rodio se u Trogiru 7. XI 1752. Dopršivši studij filozofije i teologije na hrvatskom kolegiju u Loretu, postao je 1778. kanonik, a 1799. arhiđakon trogirskog kaptola. Vodio je od 1796. do 1811. kolegij sv. Lazara, zatim je premješten u konvikt u Zadru, a 1821. imenovan je za biskupa hvarskog. Umro je 3. IV 1837. u Hvaru.¹⁴

Za vrijeme mletačke i prve austrijske vladavine učili su se na kolegiju u Trogiru uz osnovne predmete još i književnost, latinski jezik, povijest i geografija. Čim je Dalmacija god. 1806. potpala pod francusku upravu, obratio se trogirski općinski liječnik dr. *Jakov Mirković* izravno na talijanskog potkralja *Eugena* s molbom, u kojoj izlaže, da je za vrijeme mletačke vladavine bio šef-liječnik vojne bolnice u Splitu, a nakon pada Venecije izjašnjavao se u korist Napoleona, pa je čak i sudjelovao u jednoj političkoj zavjeri. Stoga su ga Austrijanci progonili. Ostao je neko vrijeme i za austrijske uprave kao liječnik vojne bolnice u Splitu,

¹¹ Vidi *M. D. Grmek*, Plakat o jednoj patološko-anatomskoj sekciji u Trogiru godine 1704, Lij. vjes. 72/1950, 313.

¹² O toj školi pisali su ukratko *T. Erber*, Storia del Ginnasio Superiore di Stato in Zara, Zadar 1905, i *Š. Urlić*, Crtice iz dalmatinskog školstva od dolaska Hrvata do g. 1910, sv. I, Zadar 1919. Detaljne podatke o tome iznesao sam u svojoj doktorskoj disertaciji: »Medicinske škole u Dalmaciji u vrijeme francuske vladavine«, koja je znatnim dijelom poslužila i kao podloga za ovu publikaciju. Arhivski materijal o trogirskoj školi sačuvan je u *Spisima generalnog providurstva* (= SGP), koji su pohranjeni u državnom arhivu u Zadru.

¹³ O počecima kolegija sv. Lazara nalaze se podaci u promemoriji, koju su 3. IX 1807. uputili generalnom providuru *Vincenzu Dandolu* članovi Komisije za školstvo u Trogiru *Skakoc*, *Garagnin* i dr. *Mirković*. Original u SGP, 1807, XII, rubr. 6. — Osim toga donose nešto podataka *T. Erber*, cit. dj., i *Š. Urlić*, cit. djelo.

¹⁴ O životu i djelima *Ivana Skakoca* vidi nekrolog u *Gazzetta di Zara*, br. 34 od god. 1838, zatim knjižicu nepoznata autora: Sulla vita di monsignor Giovanni Scacoz, vescovo di Lesina, Venezia 1838. Podataka ima i u knjizi *I. v. Düringsfeld*, Aus Dalmatien, Prag 1857, sv. II, str. 209.

ali kad je 1798. počela harati u Trogiru neka epidemijska bolest, premjestili su *Mirkovića* u taj grad, najprije kao privremenog liječnika sa zadaćom da suzbija epidemiju, a zatim kao stalnog općinskog fizika. *Mirković* naglašava u svojoj predstavi, da ima već skoro 60 godina i da je boležljiv. Njegove su tjelesne snage slabe, ali duševne nisu ništa popustile »tako da bi mogao služiti upravljajući bolnicama ili podučavajući učenike medicini i kirurgiji, ako bi srećom mudrost Vašeg Veličanstva uvidjela, da je potrebno osnovati takvu javnu školu u Dalmaciji, kako je to potpisani već jednom dokazao Mlečanima, dodavši svom prijedlogu i nastavni plan, koji je od njih bio prihvaćen i skoro ostvaren, pa nije bio odbijen ni od austrijskih komesara. Kraljevska kancelarija uputila je 21. VII 1806. *Mirkovićevu* predstavku Ministarstvu unutrašnjih poslova u Milanu, a ono ju je već 22. VII poslalo providuru *Vincenzu Dandolo* u Zadar, koji je bio jedini nadležan da je riješi. Po *Dandolo*vu nalogu zatražio je odjelni načelnik za javnu nastavu *Benincasa* informacije od protomedika *Oracija Pinellija*, arhiđakona *Skakoca* i drugih osoba, pa je dobio odlične preporuke i vrlo povoljna mišljenja o *Mirkovićevu* značaju i stručnom znanju. *Dandolo* je stoga na navedenoj predstavi zabilježio lapidarno rješenje: »Tenerne conto al caso« (»Držati na umu za slučaj potrebe«).¹⁵

Savremenici su vrlo cijenili dr. *Mirkovića*. Tako *Giacomo de Concina*, opisujući svoje doživljaje i opažanja prigodom putovanja po Dalmaciji god. 1804, spominje kako je došao u gradić Trogir: »Tamo sam našao izvrsnog liječnika-fizika, gospodina doktora Mirkovića, koji je znao u raznovrsnim i brojnim prilikama dokazati svoje visoko poznavanje liječničkog umijeća izvevši čudesna i hvalevrijedna izlječenja. Napisao je različite rasprave i ja sam upoznao jednu o klimi trogirskog kraja, koja bi zavrijedila objavljivanje štampom«.¹⁶ Ta rasprava o klimi trogirskog kraja nije nikad štampana, a rukopis je vjerojatno izgubljen. Objavljen je, koliko mi je poznato, samo jedan *Mirkovićev* rad, i to ne-medicinskog karaktera. Radi se o kraćoj raspravi o fosilima nađenima u okolini Sinja.¹⁷ U službenim izvještajima splitskog delegata o djelova-

¹⁵ Predstavka dr. *Mirkovića* nalazi se u SGP, 1806, IV, rubr. 7. — Citirani dio glasi u originalu: »Sicchè (il sottoscritto) potrebbe servire dirigendo spedali, od istrucendo alunni di medicina e chirurgia, se per avventura la sapienza dell' Al. V. I. riconoscerà essere necessaria l'istituzione di tale scuola pubblica in Dalmazia, siccome il sottoscritto l'avea dimostrata ai Veneti, rassegnando insieme un piano di studj, il quale dagli stessi accolto, era prossimo ad essere posto in pratica, e non fu ricusato dai Commissarj austriaci. Dr. Giacomo Mircovich, medico«. — Iz pisma dra. *J. Bajamontija* proizlazi, da se *Mirković* kao stalni općinski liječnik preselio iz Splita u Trogir god. 1799. Vidi o tome *I. Milčetić*, Rad JAZU, knj. 192, Zagreb 1912, str. 208.

¹⁶ »Traù. Vi ho trovato un eccellente Medico Fisico, e questi è il signor Dottor Mircovich, il quale seppe in varie, e molteplici occasioni dar prove non equivoche d'ogni elogio. Fece varie dissertazioni, ed io ne ho conosciuta una fatta sul clima del paese di Traù, degna d'essere pubblicata colle stampe«. — *G. de Concina*, Viaggio nella Dalmazia litorale, Udine 1809, str. 51.

¹⁷ *Giacomo Mircovich*, Lettera sui carboni fossili del territorio di Sign, Nuovo Giornale della Scienza Naturale, 1790. — Vidi o tome *Gir. Dandolo*, La caduta della Repubblica di Venezia, Appendice, 1857, str. 307. dell' alto suo sapere nell' arte della Medicina coll' aver fatte delle cure mirabili e degne

nju liječnika na njegovu području napose se hvali *Mirkovića*, jer se on jedini od kvalificiranih liječnika u tom kraju bavio »visokom kirurgijom«. ¹⁸

Podaci o *Mirkovićevom* poznavanju kirurgije postaju posve jasni i razumljivi kad se saznaju činjenice o njegovom stručnom školovanju i ostalom životu i radu. Te su činjenice iznesene u nekrologu, koji je objavio neki A. C. u »Nuovo osservatore veneziano«. Iz nekrologa je vidljivo, da je *Jakov Mirković* umro u Trogiru 9. VIII 1824. u starosti od 76 godina. Umro je podvečer navedenog dana, provevši prije toga 30 sati u komi, pa se može zaključiti, da je uzrok smrti valjda bila cerebralna apopleksija. Rodio se na Visu, ali se već kao dječak preselio u Hvar. Medicinu je studirao na arhileceju u Padovi, ali i uz Pajolu i Pellegrinija u Veneciji. Bio je učenik Morgagnija. Radio je neko vrijeme u bolnici u Veneciji i pritom se usavršavao u kirurškoj tehnici. Budući da ga je kirurg *Francesco Pajola* (1741-1816), istaknuti litotomist, smatrao za jednog od svojih najboljih učenika, može se pretpostaviti da se i *Mirković* osobito bavio operiranjem mokraćnih kamenaca. Pošto je stekao dovoljno znanja, *Mirković* se vratio u Hvar, odakle je 1785. prešao u Split i 1798. u Trogir. Pažljivo je pratio napredak medicine svojega vremena i napose se zanimao za nove kemijske teorije, t. j. za *Lavoisierova* otkrića. Često je radi stručnog usavršavanja putovao u Italiju. Dopisivao se s nizom istaknutih liječnika, pa pisac nekrologa smatra, da bi njegovu znanstvenu korespondenciju i ostalu literarnu ostavštinu trebalo posthumno objaviti. Pisac nekrologa upoređuje tu ostavštinu čak s Redijevim djelima. Sigurno je to pretjerano, ali bez sumnje je velika šteta, što se *Mirkovićevi* rukopisi i pisma nisu sačuvali. U nekrologu se ističu i *Mirkovićeve* etičke odlike, u prvom redu njegova spremnost da pomaže ljudima. ¹⁹

¹⁸ SGP, 1808, IV, rubr. 7.

¹⁹ Navedeni nekrolog napisan je uobičajenim kićenim i pretjeranim stilom posmrtnih elegija, ali je on unatoč tome važan dokument za našu povijest medicine. Budući da je objavljen u mletačkom časopisu, koji je danas taško dostupan, čini mi se da ga vrijedi ovdje u cijelosti iznijeti: »*Necrologia*. Traù, 16 agosto 1824. Giacomo Mircovich, il Nestore de' medici Dalmatini, Socio dell' Ateneo di Venezia, e di varie altre Accademie, nella sera del dì 9 agosto, compiuto il settantesimo sesto anno, e già presagio del suo fine, dopo breve malattia, che placido sonno di 30 ore può dirsi, terminò l'esemplare onorevole sua carriera. Le autorità e tutti gli ordini della città concorsero con sincere lagrime ad onorare gli ultimi suoi funebri uffizj, ne' quali fu letto l'elogio suo dal sacerdote D. Spiridione Carrara. Nato nella celebre Lissa (la Malta dell'Adriatico) passò fanciullo nell' antica Faria, ove i primi germi del sapere si svilupparono in lui, e dove a sua gran ventura vivevano i Milincovich, i Pontaldi, i Bonagrazia, i Callotti, ed i Vragnizan. Dedicatosi agli studj medici, si recò nella dotta Italia per istruirsene profondamente, e fù con generosa ospitalità accolto specialmente in Venezia ed in Padova. L'illustre Pajola lo annoverava tra i migliori suoi allievi nell'alta chirurgia: il grande Morgagni lo avrebbe voluto più a lungo suo discepolo; ed il celebre Pellegrini amava di affidargli l'unico suo figliuolo nell'arte pratica di ridonare la salute agli uomini. Mircovich avea però una famiglia ed una patria, e preferì di prestare alla sua Faria i primi frutti dell'opera sua: Spalato il trasse a se nel 1785 e Traù lo rapì di colà nel 1798. Benchè lontano da buoni studj, egli da per se solo si rese famigliare alle nuove teorie chimiche, e col soccorso de' giornali e delle opere più recenti ogni scoperta procurò di conoscere, e di porre a profitto dell'umanità languente. Avido di sapere, più fiate ottenne di rivedere l'amata Italia,

Kad su Francuzi 1806. preuzeli upravu u Dalmaciji, imao je grad Trogir oko 4600 stanovnika, dok je u trogirskom kotaru bilo oko 17.000 stanovnika. U gradu su bila četiri liječnika, od toga tri u općinskoj službi. Općinski fizici bili su već spomenuti dr. *Jakov Mirković* i njegov kolega sa studija u Padovi dr. *Stjepan Barbieri*. Dok je *Mirković* promoviran na padovanskom sveučilištu 1769, postigao je *Barbieri* taj doktorat godinu dana kasnije. *Stjepan Barbieri* rodio se u Splitu 1749, a od 1788. vršio je službu trogirskog fizika na opće zadovoljstvo stanovnika toga grada. Osim liječničkim radom bavio se i prirodoslovnim istraživanjima, napose botanikom i mineralogijom. Umro je u Trogiru 1816. Općinski kirurg bio je *Josip Riboli*, također rodom iz Splita, diplomiran za magistra kirurgije od kirurškog kolegija u Veneciji 1792, a namješten u Trogiru od 1793. Privatnom se praksom bavio kirurg *Jeronim Giorgiomi*, diplomiran u Veneciji 1802. Može se još spomenuti, da je u Trogir dolazio iz Kaštela liječnik dr. *Augustin Rotondo*, rodom Trogiranin. U gradu su bile dvije apoteke, koje su tada vodili ljekarnici *Petar Andrić* i *Frane Peroević*. Primaljstvom su se bavile *Antonija Madonica* i *Marija Sacai*. To je bilo cjelokupno zdravstveno osoblje u gradu Trogiru na početku francuske vladavine.²⁰ Zdravstvenih ustanova nije grad imao, jer je srednjovjekovni hospital propao zbog nedostatka sredstava.

Prvi francuski civilni upravitelj Dalmacije *Vincenzo Dandolo* (1758-1819) bio je po zvanju ljekarnik i kemičar, pa je stoga imao duboko razumijevanje za probleme nastave i zdravstva. On se veoma zalagao da poboljša ekonomsko, kulturno i napose zdravstveno stanje Dalmacije. U toku od jedva pet godina pod njegovim je vodstvom uređena protuepidemiološka služba u Dalmaciji; osnovana je Centralna zdravstvena komisija i započelo je radom društvo »Javna dobrotvornost«, koje se

e sempre e per ogni via accrebbe il ricco corredo delle sue utili cognizioni. Caro alle lettere, ed assai più alle scienze era amato e pregiato da tutt' i dotti, tra quali e cagion d'onore ricorderemo il vescovo Stratico. Le dissertazioni, i discorsi accademici, e la medica sua corrispondenza meriterebbero l'onore della stampa, e forse il pubblico illuminato vi troverebbe un supplemento al Redi e dal Cocchi. Mircovich al valore nell'arte sua, alle grazie di uno stile puro e gentile, a maschia religione, congiungeva aurei costumi e tanto amore per la virtù, che fra le molte tenne egli la carità quale inseparabile compaga del viver suo. Fra noi non si parlerà d'amicizia, di filantropia, d'amore al sapere, senza rammentare il nostro Mirchovich, e diremo col valente suo oratore esser questo nome caro non meno alla sua Faria, dove nacque e crebbe, che all' Itale e Dalmatiche contrade, dove fu allevato, visse, invecchiò, e morì. Crediamo d'aggiungere la seguente iscrizione duno de'suoi sinceri ammiratori: *Jacobo Vincentio Mircovich / Pharensi / Medico / Aegrotantibus eaque ac Pavperibus / Carissimo, / Philosophia et litteris / Insigni / Pietate et caritate / Majori / Tragvriensis / Hoc sibi monvmento / Hospitem - adsciscunt / Atque pro ampliori titvlo / Jactvram havd reparabilem / Plorant / Innocentissima anima coelestibus addita / Ave in pace / Anno reparatae salvtis / MDCCCXXIV*«. — *Nuovo osservatore veneziano*, br. 110 od 11. IX 1824.

²⁰ Podaci o liječnicima, ljekarnicima i primaljama u Dalmaciji za vrijeme francuske uprave nalaze se u *Spisima pokrajinske intendature*, 1813, sv. II, poz. br. 346. O *Barbieriju* i ljekarnicima *Andriću* i *Peroeviću* vidi podatke kod *R. Slade Šilović*, Herbar Andrije Andrića Trogiranina, Spljet 1914.

brinulo za bolnice, ubožnice i nahodišta; izašli su prvi dalmatinski zakoni o obveznoj vakcinaciji, uređenju bolnica, komunalnoj higijeni i o dužnostima liječnika, ljekarnika i primalja; uređen je položaj liječnika i povedena borba protiv nadriliječništva, otvorene su nove bolnice; započelo je isušivanje močvara. Isto je tako i na području školstva revolucionarna francuska uprava donijela mnogo novih, korisnih tekovina.²¹

Kad je providur *Dandolo* na svojem prvom inspekcijom putovanju po Dalmaciji posjetio Trogir 28. rujna 1806, obratili su se na njega *Ante Čipiko* i *Špiro Paitoni* u ime svoje općine s molbom, da se uredi i proširi Kolegij sv. Lazara. Kolegij se tada sastojao samo od nešto proširene osnovne škole, pa trogirski općina predlaže »da se doda kolegiju nastavnik gramatike i nastavnici filozofije, porodiljstva i medicine, pa prava«. Materijalna sredstva mogla bi se osigurati iskorištavanjem samostanskih zaklada. Za profesora medicine predlažu Trogirani općinskog liječnika *Mirkovića*.²²

Predložena su *Dandolo* tri nacrti za proširenje Kolegija sv. Lazara. Prvi je nacrt izradio arhidakon *Skakoc*, koji je predvidio samo uređenje filozofske i gramatičke škole. Druga dva nacrti izradili su članovi trogirski gradske uprave i deputacija Kolegija. Ti nacrti su vrlo slični: oba predviđaju osnivanje škola za gramatiku, književnost, filozofiju, medicinu i pravo. Uz prijedlog o osnutku medicinske škole nalazi se i ova bilješka: »Dr. Mirković bi htio da medicinska škola obuhvati sve grane medicine i kirurgije te da bude jedina u pokrajini, koja bi uz potvrdu profesora mogla dati pravo kandidatima da promoviraju; jednom rječju da ima karakter sveučilišne katedre«. ²³

Isti dan riješio je *Dandolo* molbu Trogirana i gotovo u potpunosti usvojio i uzakonio nacrt o uređenju Kolegija sv. Lazara, koji je predložila trogirski općina. Prihvatio je i sve predložene nastavnike. Nije mogao uslišati iz razumljivih razloga, *Mirkovićevu* pretjeranu želju, da medicinski tečaj ima odmah status fakulteta. *Dandolo* je već snovao, da visokoškolsku nastavu medicine usredotoči u Zadru.

Rješenje o uređenju Kolegija sv. Lazara glasi:

»Trogir, 28. rujna (1806). Škole u Trogiru u Kolegiju sv. Lazara. Uvidjevši i uzevši u obzir neophodnu potrebu da se poboljša i uredi javna nastava u Kolegiju sv. Lazara u Trogiru, da bi mogla služiti na opću korist cijele općine, uzevši u obzir da je korisno na jedinstven način urediti podučavanje, generalni providur određuje:

²¹ O životu i zaslugama *V. Dandola* pisao sam u svojoj radnji: Opći pregled na zdravstvene prilike u Dalmaciji za vrijeme francuske vladavine, napose u prvoj godini nove uprave, Starine JAZU (u štampi).

²² SGP, 1806, XII, rubr. 8.

²³ Rapporto a S. E. intorno il Collegio di S. Lazzato in Traù, SGP, 1806, XII rubr. 8. — Citirana bilješka glasi u originalu: »NB. Il Dr. Mircovich vorrebbe che la Scuola della Medicina si estendesse a tutte le tutte le Istituzioni mediche, e chirurgiche, e che fosse l'unica in Provincia, onde dar titolo di ricercare la Laurea ai Candidati previa fede del Professore; in una parola che avesse un carattere Cattedratico«.

1. U Trogiru postoji besplatna pučka škola, u kojoj se uči čitati, pisati i vršiti četiri osnovne aritmetičke operacije, prema metodama o. Soavea, izloženim u njegovim knjižicama.

2. U njoj se čita i izlaže dio po dio novi mali katekizam moralne poduke.

3. Ova škola održava se svaki dan cijele godine, dva puta na dan, izuzevši nedjelje i obvezne blagdane.

4. Učitelj te škole provizorno je svećenik don *Augustin Kažotić*, s godišnjom plaćom od 200 florina.

5. Njemu je dodan, kao asistent i suplent, klerik don *Dominik Barbijeri*, s plaćom od 10 florina na mjesec.

6. Kad počne ta javna i besplatna škola, zabranjuje se držanje bilo kakvu drugu privatnu školu, bez prethodnog odobrenja vlade.

7. Tu je Škola talijanske i latinske gramatike, u kojoj se provodi metoda o. Soavea.

8. Učitelj te škole je svećenik don *Luka Ostoić*, s plaćom od 200 florina na godinu.

9. Tu je Škola lijepe književnosti, u kojoj se uče humanizam, retorika, elementi geometrije i opće, talijanske i domaće povijesti.

10. Profesor te škole je gospodin don *Ivan Skakoc*, katedralni arhiđakon i rektor Kolegija sv. Lazara, s godišnjom plaćom od 240 florina.

11. Tu je Škola filozofije, u kojoj se daju lekcije iz logike, metafizike, etike, matematike i fizike.

12. Profesor tih nauka je svećenik don *Ante Koščica Skakoc*, s plaćom od 200 florina na godinu.

13. Tu je Škola medicine, u kojoj se daju lekcije iz osnova medicine, dodavši tome kirurgiju i opstetriciju s nekoliko lekcija teoretske kemije.

14. Profesor tih nauka je gospodin doktor *Jakov Mirković*, proto-medik u Trogiru, s godišnjom plaćom od 200 florina.

15. Tu je Škola prirodnog i civilnog prava. Tumači se osobito Napoleonov kodeks.

16. Provizorni profesor te nauke je gospodin *Špiro Gavala*, s godišnjom plaćom od 200 florina.

17. Tu je podvornik i vratar, koji se mora brinuti za red i služiti navedenim školama.

18. Općinska administracija određuje školske dane, satnicu, disciplinska pravila i praznike.

19. Ona je dužna provesti ovu odredbu i otvoriti sve navedene škole, instaliravši svečano učitelje i profesore na dan 5. idućeg studenoga. O tome treba obavijestiti javnost radi upisa daka.

20. Đaci i pitomci Kolegija ostaju uvijek pod neposrednom upravom rektora samog Kolegija.

21. Drugom odlukom bit će ubrzo određeni fondovi za pokriće plaća i troškova. — *Dandolo*, v. r.²⁴

²⁴ »Scuole di Traù, 28 settembre. Scuole di Traù nel Collegio di S. Lazzaro. Vista e considerata la necessità di migliorare e sistemare la Pubblica Istruzione nel Collegio di S. Lazzaro di Traù, affinché serva al generale vantaggio di tutta la Co-

Još isti dan izdao je *Dandolo* odredbu, kojom se za uzdržavanje kolegija mogu upotrebiti prihodi ukinutih samostana sv. Petra i sv. Marije kao i zaklade sv. Marije.

Preuređeni Kolegij sv. Lazara svečano je započeo radom 5. XI 1806, točno kako je bilo predviđeno u *Dandolovoj* odredbi. Trogirski gradski načelnik *Čipiko* instalirao je tog dana novoimenovane profesore, među njima i dr. *Mirkovića*.²⁶ Vijest o tome objavljena je u »Kraljskom Dalmatinu«.²⁶

Potkraj prve školske godine, 2. VII 1807, poslao je rektor kolegija *Skakoc* službeni izvještaj *Benincasi*, iz kojeg se vidi, da se lijepo započelo raditi. Podučavalo se u svih šest tečajeva: pučkoj školi, pa gramatičkoj, retoričkoj, filozofskoj, medicinskoj i juridičkoj školi. Nastavnici su bili oni, koje je odredio *Dandolo*, samo što je filozofiju predavao kao suplent i don *Mate Šantić*. Može se uzgred napomenuti, da je *Šantić* zaslužan za našu medicinsku terminologiju, jer je prevodio na hrvatski različite službene upute o postupku kod epidemija i epizootija. Istaknuo se svojim nastojanjima profesor medicine *Jakov Mirković*, koji je predavao anatomiju služeći se talijanskom *Cattaneovom* knjigom o temeljima anatomije. Za demonstracije služile su *Eustacchijeve* slike i *Drakeov* anatomski atlas, a za neke dijelove tijela još i *Heisterova* knjiga. Ukupno je pučku školu pohađalo 36 đaka; gramatičku školu slušalo je 26 pitomaca iz konvitka i 2 vanjska studenta, retoričku 5 pitomaca i 1 vanjski student, filozofsku 2 pitomca i 5 vanjskih studenata. U medicinsku školu upisala su se 3 pitomca: *Ivan* i *Josip Monti* iz Knina i *Frane Barbieri* iz Trogira. Prva dvojica slušala su još i predavanja iz filozofije, a *Barbieri* je pohađao i gramatičku školu.²⁷

mune, considerando l'utilità di ordinare con uniformità i metodi d'insegnamento, il Provveditor Generale determina: ... 13. Vi è una Scuola di Medicina, ove si danno lezioni d'Istituzioni Mediche, aggiungendone di Chirurgia ed Ostetria con qualche lezione di Chimica theorica. — 14. È Professore di quelle Scienze il sig. Dottor Giacomo Mircovich, Protomedico in Traù, coll'annuo emolumento di fiorini duecento ... 18. L'amministrazione Comunale fissa i giorni di scuola, l'orario, le discipline e le vacanze. — 19. La stessa è incaricata della esecuzione di questa determinazione, e di aprire tutte le suddette Scuole instalando solennemente maestri e professori il giorno 5. del prossimo novembre, previo avviso al Pubblico per l'accorrenza degli scolari. — 20. Gli alluni e convittori del Collegio restano sempre sotto l'immediata dipendenza e direzione del Rettore del Collegio stesso. — 21. Con altra Determinazione in appresso saranno fissati i fondi per provvedere agli emolumenti ed alle spese. — *Dandolo*. — SGP, 1807, XII, rubr. 8, spis br. 3633.

²⁵ Zapisnik o otvaranju kolegija i instalaciji profesora nalazi se u SGP, 1806, XII, rubr. 9.

²⁶ Kraljski Dalmatin, br. 21, od 29. XI 1806. str. 162.

²⁷ Izvještaj rektora *Skakoca* od 2. VII 1807. Dio izvještaja, koji se odnosi na medicinsku školu, glasi u originalu: »La Medicina. Vi s'insegna l'anatomia servendosi delle Istituzioni anatomiche del Cattaneo, e per le dimostrazioni delle Tavole dell'Eustachio, e del Trake (sic), e per alcune parti di quelle dell'Eistero... Professore della Medicina è il signor dott. Giacomo Mircovich, Protomedico, col rispettivo onorario di 200 fiorini... Studenti nella Medicina. Convittori: i signori Giovanni Monti da Knin, Giuseppe Monti da Knin, Francesco Barbieri, figlio del medico. I due primi studiano anche la Filosofia, il terzo la Gramatica.« — SGP, 1807, XII, rubr. 6.

Sva tri Mirkovićeva đaka imala su slabu školsku prednobrazbu, pa su uporedo s medicinom učili i temeljne humanističke discipline. Nešto praktične medicine znao je valjda *Frane Barbieri*, koji je bio sin liječnika *Stjepana* i brat suplirajućeg učitelja na trogirskom kolegiju *Dominika Barbierija*. Sačuvala se u Drž. arhivu u Zadru i jedna molba liječnika *Stjepana Barbierija*, kojom moli generalnog providura, da zadrži klerika Dominika kao namještenika trogirskog kolegija, jer je molitelj usprkos predanom liječničkom radu vrlo siromašan, pa ne može sam izdržavati svoju djecu. Stariji sin Dominik može, ako prima plaću kao pomoćni učitelj, izdržavati mlađeg sina Franju, koji studira medicinu u trogirskoj školi.²⁸ Sin trogirskog ljekarnika, *Andrija Andrić*, bio je još premlad za medicinsku školu, pa se morao zadovoljiti osnovnom obukom. On je kasnije, kao i ostali trogirski đaci, dovršio školovanje u Padovi, pa se po povratku u domovinu istakao kao farmaceut i botaničar.²⁹

Udžbenici anatomije, kojima je služio *Mirković* pri svojim predavanjima i demonstracijama, bili su u ono vrijeme već djelomično zastajali. *Cattaneo* talijanski udžbenik anatomije je knjiga osrednje vrijednosti, napisana potkraj XVIII stoljeća. *Eustacchijev* »Tabulae anatomicae« izvršno su znanstveno djelo, ali potječu još iz XVI. stoljeća. *Mirković* se valjda služio štampanim izdanjem, koje je 1714. priredio *Lancisi* u Rimu. Kompendiji anatomije, koje su sastavili *Heister* i *Drake* bili su u XVIII stoljeću često u upotrebi. Vjerojatno je *Mirković* upotrebljavao talijanska izdanja tih djela iz sredine XVIII stoljeća, tj. ona izdanja iz kojih je i sam učio anatomiju, dok je bio student u Padovi, gdje je 1769. stekao doktorat filozofije i medicine.³⁰

U »Kraljskom Dalmatinu« pohvaljuje se trogirski liječnički tečaj i saopćava javnosti, da su 20. srpnja 1807. učenici dr. *Mirkovića* polagali ispite iz anatomije u nazočnosti biskupa, gradskih liječnika, francuskih kirurga i niza drugih ljudi. Ističe se, da profesor može biti zadovoljan s postignutim uspjehom.³¹

Rektor *Skakoc* obavijestio je u jednom svojem pismu *Benincasu* o dobrom uspjehu prvih ispita u Trogiru: »Prvi su bili studenti anatomije, koji su svojim znanjem bili na čast kako sebi, tako i svojem izvrsnom profesoru i gradu.«³²

Nažalost, to je bio ujedno i prvi i zadnji uspjeh medicinskog tečaja u Trogiru. Kolegij sv. Lazara razvijao se i dalje, ali medicinska škola je odumrla već druge školske godine.

²⁸ SGP, 1807, XII, rubr. 6.

²⁹ Vidi *R. Slade Šilović*, Herbar Andrije Andrića Trogirana, Spljet 1914.

³⁰ Vidi *M. D. Grmek*, Hrvati i sveučilište u Padovi, Ljetopis JAZU, knj. 62, Zagreb 1957, str. 368—369.

³¹ Kraljski Dalmatin, br. 31 od 31. VII 1807. — Vidi *Š. Urlić*, cit. dj. str. 104.

³² *Skakoc* piše: »Ora per dover d'uffizio non posso dispensarmi dallo scriverle, e darle conto dell'esito del 1° esame tenuto dopo la Pasqua dai giovani scolari in questo Ginnasio. Furono i primi gli studenti della Notomia, che fecero onore a se, all'eccellente Professore, e al luogo«. SGP, 1807, XII, rubr. 6.

Zakonom o uređenju javne nastave u Dalmaciji od 5. svibnja 1807. dobio je trogirski kolegij samo položaj gimnazije, pa se našao u pogledu više nastave podređen liceju u Zadru.³³ Studenti medicine napuštaju trogirsku školu i prelaze u Zadar, gdje postaju pitomci i studenti novo-uređenog medicinskog tečaja. To je ponukalo Komisiju za školstvo u Trogiru (koju su sačinjavali *I. Skakoc*, *J. Garagnin* i *J. Mirković*), da se 3. IX 1807. obrati na providura *Dandola* s opširnom promemorijom o povijesti i stanju nastave u Trogiru kao i o razlozima, zbog kojih Trogir zaslužuje školu višu od gimnazije. Ističe se uspješan dosadašnji rad Kolegija sv. Lazara, zatim se spominje centralni geografski položaj i historijska i ekonomska važnost Trogira. Upoređivanjem se dokazuje, da pokrajinska uprava zapravo favorizira druge gradove na štetu Trogira. Tako npr. vlada plaća za hospitale u Zadru, Splitu i Šibeniku 14.000 lira, a za sam civilni hospital u Zadru 20.000 lira. Za Trogir nema takvih troškova. U tom se gradu nalazi najprikladnija zgrada za smještaj glavnog školskog zavoda Dalmacije, tu je osobito zdrava klima, a i ekonomski su uvjeti najbolji. U Trogir bi mogli dolaziti i studenti iz Bosne. Na temelju svega toga moli se providur, da u Trogiru osnuje školu višu od gimnazije. Predlaže se, da bi se pri namještanju sveučilišnih nastavnika u Italiji davalo prvenstvo onim učenjacima, koji barem tri godine predaju na školama u Zadru i Trogiru. Na poledini ovog spisa zabilježio je *Benincasa*, da priznaje mnoge okolnosti, zbog kojih bi Trogir zavrijedio da ima više nego gimnaziju, ali dodaje, da Trogir zapravo u svojem Kolegiju sv. Lazara i ima više nego gimnaziju. Mogao bi se novčano pomoći taj kolegij i eventualno dodati još dva profesora, ali nema smisla zbog toga mijenjati opći plan školstva Dalmacije. *Dandolo* je svojom rukom zabilježio na toj promemoriji, da uzima na znanje sve te lijepe stvari i želje, ali da se spis stavi ad acta.³⁴

Rektor *Skakoc* obavijestio je *Dandola* 16. IX 1807. o ekonomskom stanju kolegija. U konvikt se prima 15-16 mladića, koji za uzdržavanje plaćaju 800 mletačkih lira. Neprilika je u tome, što zbog općeg poskupljenja živežnih namirnica nije moguće s tom svotom pokriti troškove uzdržavanja, a s druge strane nije moguće ni povisiti pristojbu, jer se zna, da samo malo porodica u Dalmaciji može tako mnogo platiti za školarinu svoje djece.³⁴

Na temelju navedene promemorije i izvještaja donosi *Dandolo* 22. IX 1807. rješenje, kojim se trogirska gimnazija proglašuje gimnazijom-konviktom. Za rektora je ponovo imenovan *Ivan Skakoc*, dok je za prefekta konvikta postavljen *Franjo Morelli*. Rektor se mora pobrinuti, da svaki pitomac plaća toliku pristojbu, da država ništa ne doplaćuje za njegovo uzdržavanje. Rektor se dodjeljuje plaća u iznosu od 2.000 mletačkih lira godišnje. Potvrđuju se u službi svi dosadašnji profesori,

³³ Piano generale della pubblica istruzione nella Dalmazia, Zara Stamp. Battara, 1807.

³⁴ SGP, 1807, XII, rubr. 6.

³⁵ SGP, 1808, XII, rubr. 6.

a kao godišnje plaće određuju im se iznosi od 1.000 do 1.600 mletačkih lira.³⁴

Na početku nove školske godine, 8. X 1807, imenovan je opat *Ivan Berčić* za profesora matematike i fizike. U toku školske godine nije bilo personalnih promjena u nastavničkom zboru, jedino je 18. I 1808. na mjesto prefekta postavljen svećenik *Jakov Ostoić*.³⁵

Na kraju školske godine, 22. VIII 1808, arhidakon *Skakoc* službeno obavještava vladu o završenim školskim ispitima. Na ispitu iz fizike i matematike istakli su se đaci *Tomo Rafaeli* i *Ante Rendić*. Ispit iz medicine nije polagao nitko.³⁵ Naime, kako izvještava vladin delegat *Radnić*, Kolegij sv. Lazara dobro je radio u drugoj školskoj godini svojeg opstanka, »samo što profesor medicine gosp. dr. *Jakov Mirković* nije mogao te godine otvoriti svoju katedru zbog nedostatka mladića sklonih tom studiju.³⁶

Druga je školska godina cijela prošla u natezanju oko isplate plaća i kredita za najnužnije popravke školske zgrade. Državna blagajna odbijala je da isplaćuje profesorima njihove plaće, jer država nije stvarno dobila pod svoju upravu zaklade, koje su pripadale kolegiju i iz kojih je trebalo pokrivati navedene troškove. Potkraj godine profesori su na Dandolovu posebnu intervenciju ipak dobili svoje plaće. Tako je *Mirkoviću* isplaćeno 1.000 mletačkih lira u ime profesorske plaće, iako te godine nije održavao nikakvih predavanja.³⁵

U trećoj školskoj godini medicinski tečaj u Trogiru i službeno je ukinut. U siječnju 1809. podnosi *Benincasa* izvještaj generalnom providuru o troškovima trogirске gimnazije, pa između ostaloga navodi: »Trebalo primijetiti, da gospodin dr. *Mirković*, profesor medicine u toj gimnaziji-konviktu, nije imao nijednog đaka prošle godine, ali da je sa svoje strane bio spreman držati medicinska predavanja i da u tekućoj školskoj godini ima dva đaka. Nalazim, da je moja dužnost, Ekszellenzijo, da vas upozorim na to, da biste odredili, da li se može dopustiti izvršena isplata plaće, kao i na to, da li treba održati u običnoj gimnaziji nastavu, koja pripada liceju, sada kad je licej počeo s radom, kad su u njemu revni profesori i kad ga neposredno nadzire vlada.«³⁷ Konačno 16. veljače 1809. *Benincasa* otvoreno i odlučno predlaže, da se medicinska škola u Trogiru ukine, jer ona praktički jedva postoji, a nije ni prikladno, da se takva katedra nalazi u običnoj gimnaziji, kad je već osno-

³⁴ Delegat vlade *Radnić* javlja Dandolu 25. IX. 1808. kakvo je stanje trogirskog kolegija. Između ostalog veli: »Il solo Professore di Medicina Signor Giacomo Dr. Mircovich non ha potuto aprire in quest'anno la sua Cattedra per mancanza di giovani a questo studio inclinati«. — SGP, 1808, XII, rubr. 6.

³⁷ »Si rimarca che quel Signor Dr Mircovich Professore di Medicina in detto Ginnasio Convitto non ebbe alcun scolaro nello scorso anno, ma che però non ha mancato dal canto suo di adoperarsi a far le lezioni di Medicina, e che nell'anno corrente ha due scolari. Trovo di mio preciso dovere, Eccellenza, al farle presente un tal emergente affinché V. E. determini se debbasi admettere, o no, l'effettuato pagamento come pure se conservar debbasi in un semplice Ginnasio una Scuola propria d'un Liceo, ora che il Liceo è in attività, e coperto da Professori zelanti, e sorvegliato direttamente dall'Autorità Governativa«. — Izvještaj *Benincasa* od 29. I. 1809. — SGP, 1809, XII, rubr. 6.

vana slična katedra na pokrajinskom liceju u Zadru.³⁸ *Dandolo* je privatio taj prijedlog, pa već idući dan, 17. II 1809, javlja delegatu vlade u Splitu: »Vidjevši, da u toku cijele prošle godine nije bilo nijednog slušača na medicinskoj školi trogirke gimnazije, vidjevši gotovo potpunu ništavnost te škole u ovoj tekućoj godini, u kojoj ima samo dva đaka, i razmotrivši neprikladnost takve škole na jednostavnoj gimnaziji, kad ona već postoji na pokrajinskom liceju, ukida se navedena medicinska škola trogirke gimnazije i profesor se razrješava od dalje dužnosti javne obvezne nastave. Daje se navedenom gospodinu profesoru plaća, koju je već primio za cijelu prošlu godinu, iako zbog nedostatka đaka nije uopće održavao predavanja. S ovom susretljivošću smatra se, da je on dobio široku naknadu za onaj dio nastave, koji je izvršio ove godine. Vi ćete, gospodine vladin delegate, navedeno javiti vicedelegatu, da bi to saznali i izvršili Komisija za nastavu i gospodin upravitelj gimnazije.«³⁹

Tako je završila kratka povijest medicinske škole u Trogiru. Još je efemerniji bio medicinski tečaj u Šibeniku, za koji se može reći da je zapravo postojao samo na papiru. U Šibeniku je gimnazija započela radom 15. studenoga 1806, pa je tom zgodom i šibenski liječnik dr. *Visiani* održao govor o vjernosti i zahvalnosti francuskom caru.⁴⁰ Franjevac *Kaštelani* bio je prvi upravitelj škole i ujedno nastavnik matematike i fizike. Primjer Trogira potaknuo je šibensko općinsko vijeće, da i ono zatraži od generalnog providura osnivanje katedara za medicinu i pravo. Šibenčani su smatrali, da imaju na to pravo, jer je Šibenik bio središte distrikta (okruga) i ujedno jedan od najvećih dalmatinskih kotareva. U gradu su tada živjela 2 općinska fizika (*Sebastijan Frari* i *Ivan Vasiani*), općinski kirurg (*Petar Rosa*) i tri privatna liječnika (*N. Rendić*, *F. Galatiano* i *M. Fosco*). Šibenik je imao svoju bolnicu i ponosio se svojom

³⁸ »Bisognerebbe abolire la Scuola di Medicina nel Ginnasio di Traù . . . visita la quasi nullità della Scuola anche in quest'anno, visita l'incompetenza di una tale cattedra, abbandonata ad un semplice Ginnasio, quando esiste già nel Liceo della Provincia«. — Prijedlog *Benincase* generalnom providuru od 16. II. 1809. — SGP, 1809, XII, rubr. 6.

³⁹ »Zara, 17 febbraio 1809. Provveditore Generale al Regio Delegato di Governo di Spalato. Vista la totale mancanza di accorenti alla Scuola di Medicina nel Ginnasio di Traù per tutto l'anno scorso, visita la quasi nullità della stessa in questo corrente anno, in cui non si contano che due scolari, considerata l'incompetenza di una tale Scuola, abbandonata ad un semplice Ginnasio, quando esiste già essa nel Liceo della Provincia, resta soppressa la suddetta Scuola di Medicina nel Ginnasio di Traù, e dispensato il Professore da ulteriore servizio di pubblico obbligato insegnamento. Si rilascia al suddetto Signor Professore l'indennizzazione già da lui percepita di tutto l'ultimo anno, benchè in quello non abbia mai avuto luogo l'esercizio dell'insegnamento per mancanza totale di scolari, e con questa condiscendenza s'intende Egli ampiamente remunerato per quella parte dell'esercizio da lui finora prestata in quest'anno. Ella, Signor Delegato di Governo, comunicherà quanto sopra al Vicedelegato per la partecipazione ed esecuzione alla Commissione degli Studj ed al Signor Rettore del Ginnasio. Ho il bene di salutarla con tutte distinzioni. — *Dandolo*«. — SGP, 1809, XII, rubr. 6.

⁴⁰ Izvještaj o tome nalazi se u Kraljskom Dalmatinu, br. 21 od 29. XI 1806, str. 161—162.

medicinskom tradicijom.⁴¹ *Dandolo* je doista 28. veljače 1807. povoljno riješio molbu Šibenčana i odredio, da će se od naredne školske godine u šibenskoj gimnaziji predavati liječničke i pravne nauke. Za profesora medicine imenovao je Šibenčanin *Ivan Krstitelj Visiani* (1772-1830), koji je 1793. stekao u Padovi doktorat filozofije i medicine, a od 1802. vršio u Šibeniku dužnost fizika za Zagoru.⁴² Juridička predavanja bila su povjerenjena šibenskom odvjetniku *Josipu Semoniću*. Kao plaću trebalo je da *Visiani* i *Semonić* podijele na jednake dijelove prihode iz zaklade *Mibe Andreisa*, utemeljene još 1616. za potpomaganje plemićkih sinova iz Šibenika, koji studiraju na inozemnim sveučilištima.⁴³ Međutim, u Šibeniku se nije javilo dovoljno đaka, pa kako je zatim počeo s radom medicinski tečaj na zadarskom liceju, to odredba od 28. II 1807. nije uopće nikad provedena u djelo. Na šibenskoj gimnaziji počeo je stjecati osnovnu nabobrazu Ivanov sin *Robert Visiani* (1800-1878), koji se kasnije proslavio kao botaničar i liječnik. Kad je on dorastao do studentske kape, nije više postojao ni medicinski tečaj u Zadru, pa je i on morao — poput svojeg oca — studirati u Padovi.

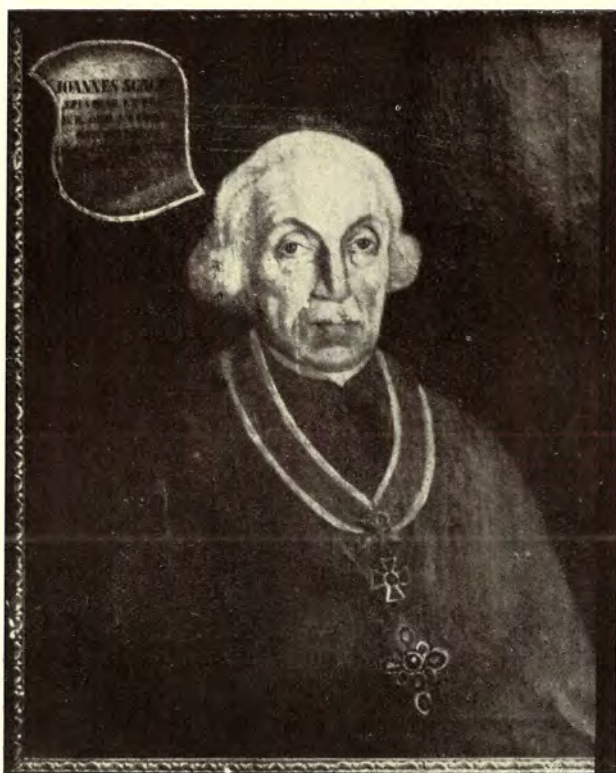
Iako nije mogao predavati đacima, *Ivan Visiani* se ipak živo zanimao za probleme školstva. Tako se 12. VI 1807. obratio jednim pismom iz Vrljike načelniku odjela za javnu nastavu *Benincasi*, hvaleći veoma *Dandolo* rad na organizaciji i preporodu dalmatinskog školstva. *Visiani* ipak nalazi jedan nedostatak u dosadašnjim školskim propisima, a to je zanemarivanje higijene. Neophodno je potrebno — ističe *Visiani* — da se u školskim ustanovama postupa prema pravilima higijene i stoga on predlaže osnovne točke jedne zakonske odredbe o školskoj higijeni (»Piano sulla polizia medica delle Scuole«). U prvoj točki ovog nacrtu navodi se, da školske prostorije moraju biti prostrane, zračne, suhe, prikladne za čišćenje i ventilaciju. Položaj zgrade mora biti zdrav. Treba paziti, da je škola udaljena od barušina i da nije izvrgnuta štetnim isparavanjima. Druga točka propisuje, da školske prostorije moraju pružati dobar zaklon od vrućine ljeti i od hladnoće zimi. U trećem se paragrafu ističe, da nastava ne smije odjednom predugo trajati. Đacima mora biti osigurano dovoljno vremena za spavanje. Predavanja se ne smiju držati vrlo rano ujutro, niti odmah nakon ručka. U četvrtoj točki veli se, da manja školska djeca ne smiju boraviti dugo u školskoj zgradi. Dovoljno je da nastava traje dva i pol ili dva sata prije podne i dva ili jedan i pol sata poslije podne. Ističe se zatim u petoj točki, da treba biti oprezan u davanju zadataka, da se pretjeranim zahtjevima, opterećivanjem pamćenja i traženjem prevelikih intelektualnih napora u to nezrelo doba ne bi naškodilo zdravlju. U mentalnu higijenu spada i sedma točka, u kojoj se veli, da učitelj mora u đacima pobuđivati ljubav, naklonost, a nipošto ne strah,

⁴¹ O povijesnom razvoju medicine i stanju zdravstva u tom gradu vidi *M. D. Grmek*, O zdravstvu starog Šibenika, Spomen-knjiga o 75-godišnjici Opće bolnice u Šibeniku, Šibenik 1958.

⁴² Podatke o *Ivanu Visianiju* vidi u SGP, 1806, IV, rubr. 7. pa u mojoj citiranoj radnji o zdravstvu starog Šibenika.

⁴³ SGP, 1808, XII. — Vidi š. *Urlić*, cit. dj., str. 104—105.

Sl. 1 — I. Skakoč, rektor kirurške škole u Trogiru

Sl. 2 — Pročelje crkve i ulaz u bivšu bolnicu sv. Lazara u Trogiru

odbojnost. Prijateljski odnos i razumijevanje važniji su i daleko vredniji od krute discipline. U osmom paragrafu veli se, da treba zabraniti batine, napose po glavi, leđima i truhu, a isto tako treba najstrože zabraniti postove, neugodne položaje i tomu slične kazne. U šestoj se točki navodi, da je dugotrajno sjedenje štetno za tjelesni razvoj i da stoga treba u nastavu uvrstiti gimnastičke vježbe. Sjedenje napose oštećuje respiratorni sistem, pa između pojedinih sati treba uvesti obavezne šetnje. Vrlo ispravno se navodi u devetoj točki, da treba isključiti iz nastave sve učenike s kožnim bolestima, jer se one lako prenose na zdrave. Među školskom djecom bilo je u ono vrijeme u Dalmaciji mnogo slučajeva svraba i ušljivosti. U desetom paragrafu savjetuje *Visiani*, da bi liječnik morao barem jednom na tjedan posjetiti školske prostorije i makar samo letimično pregledati učenike. Zanimljiva je *Visianova* opaska, da u novije vrijeme ima sve više rahitičnih đaka. To je bila posljedica ratnih godina. U jedanaestoj točki predlažu se mjere opreza, da se đaci u školama ne bi međusobno učili onaniji, a u dvanaestoj točki navode se znaci onanije, prema kojima bi trebalo prepoznati i izlučiti iz škole učenike podvrgnute tom poroku.⁴⁴

Visianijev nacrt sastavljen je doista tako dobro, da gotovo u svemu odgovara modernim shvaćanjima o školskoj higijeni. Samo su dvije zadnje točke s današnjeg gledišta nepotrebne. One su, međutim, potpuno razumljive, jer je upravo potkraj XVIII i na početku XIX stoljeća u liječničkim i pedagoškim krugovima prevladavalo mišljenje, da je onanija uzrok brojnih bolesti. Ni Šibenski se fizik nije mogao oteti utjecaju *Tissotove* knjige o onaniji. Propisi, koji se tiču mentalne higijene i napose gimnastike, vrlo su dobro i lijepo formulirani. Dakako, da to nisu bile *Visianijeve* vlastite koncepcije, već je to bio uglavnom odraz *Frankovih* nazora.

Načelnik *Benincasa* je 3. VII 1807. odgovorio *Visianiju* i srdačno mu zahvalio na njegovim prijedlozima, koje je sam *Dandolo* pominjivo proučio. *Benincasa* piše, da je upravo u razmatranju opći zakon o zdravstvu («un Piano generale di Polizia Sanitaria»), pa će se moći korisno upotrebiti i *Visianijevi* prijedlozi. U pravilnicima o pojedinim školama, koji se upravo izrađuje, bit će također uzete u obzir i zdravstvene mjere.⁴⁴

Sve se to, nažalost, događalo u vrijeme stalnih ratnih previranja, pa su mnoge odredbe ostale samo na papiru, a od onoga, što je ostvareno, mnogo je ubrzo propalo zbog ekonomske krize i povratka austrijske vlasti.

⁴⁴ Pismo *Visianija* od 12. VI. 1807. i pismo *Benincase* od 3. VII. 1807. — SGP, 1807, XII, rubr. 1.

Summary

MEDICAL SCHOOLS AT THE TIME OF FRENCH GOVERNMENT AT TROGIR AND ŠIBENIK

The author reviews the health conditions at Trogir in Dalmatia at the time of its existence as an autonomous mediaeval municipality, then at the time of Venetian occupation, and particularly during the short period of French rule (1806-1813). Thanks to the civil governor of Dalmatia, Vincenzo Dandolo, a medico-surgical school at St. Lazarus' College was founded in Trogir in 1806. Unfortunately, it worked only 3 years. Jakov Mirković (1748-1824), a physician of Trogir, was a professor at that school. At the same time a medical school in Šibenik was also opened, but virtually never started work for lack of students. In 1807, Ivan Visiani (1772-1830) who was appointed professor at that school, elaborated a remarkably good draft of a law dealing with school hygiene.